

МІНІСТЕРСТВО
ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ СІЧЕНЬ - БЕРЕЗЕНЬ
2021

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ
ТА МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

ВІДДІЛ З ПИТАНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ,
ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА СТАТИСТИКИ

ВЕРЕСЕНЬ 2021

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У СІЧНІ - БЕРЕЗНІ 2021 РОКУ

У січні - березні 2021 року рівень тіньової економіки становив

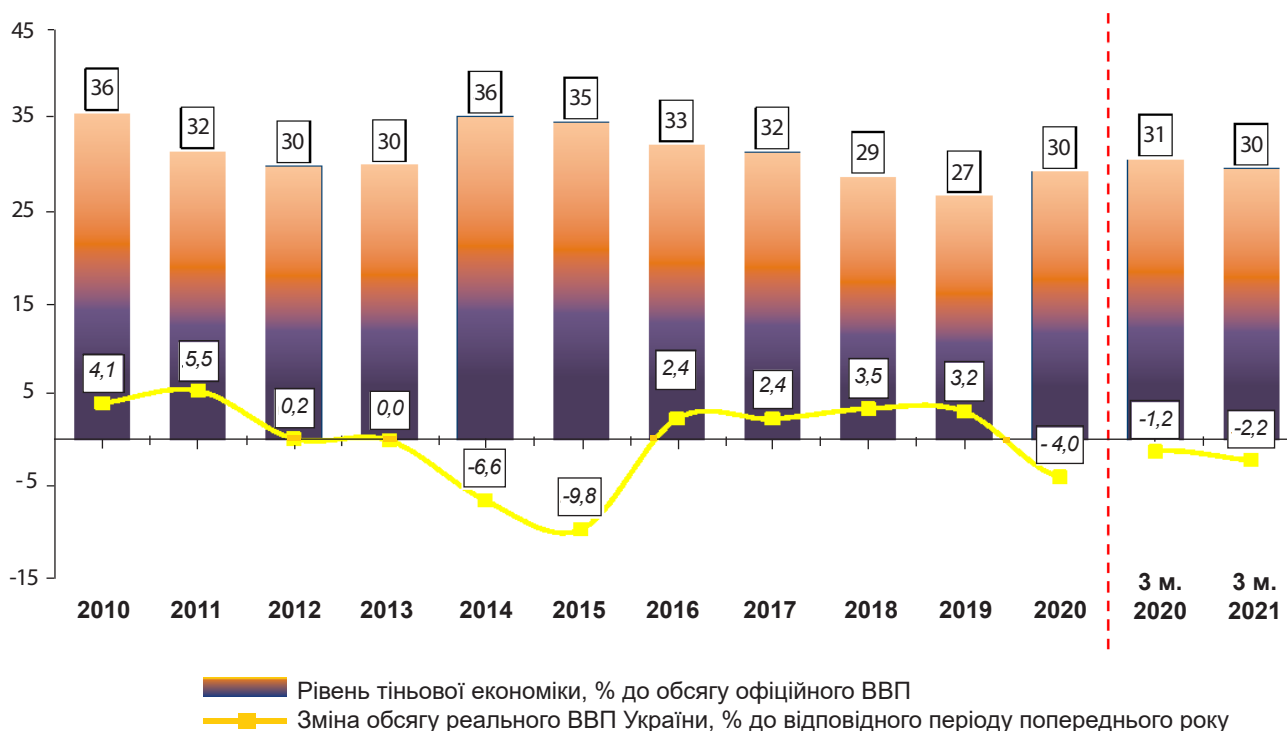
30%

від обсягу офіційного ВВП

За попередніми розрахунками Мінекономіки рівень тіньової економіки у січні - березні 2021 року становив 30% від обсягу офіційного ВВП, що на 1 в.п. менше за показник відповідного періоду 2020 року.

ДОВІДКОВО

розрахунок рівня тіньової економіки здійснений з використанням удосконалених Методичних рекомендацій, затверджених наказом Мінекономіки від 20.01.2021 № 104.

Джерело: розрахунки Мінекономіки

Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до попереднього року)

Незначне зменшення рівня тіньової економіки відбулося на тлі адаптування суб'єктів економічної діяльності до перманентних умов карантинних обмежень, що тривають вже більше року. Підтвердженням цьому є покращення у звітному періоді (порівняно з січнем-березнем 2020 року) фінансових результатів діяльності підприємств та вияв бізнесом оптимістичних настроїв в очікуваннях ділової активності підприємств у відповідь на сприятливу зовнішню кон'юнктуру та підвищення внутрішнього попиту.

ДОВІДКОВО

за даними НБУ, індекс очікувань ділової активності у березні 2021 року збільшився до 51,4 п. проти 48,8 п. у лютому 2021 року; у березні 2020 року він становив 45,8 п.

Водночас слід зазначити, що поки що тенденція до зменшення рівня тіні є слабовираженою через природне бажання суб'єктів господарювання зменшити ризики втрати лімітованих ресурсів в умовах неординарних проявів коронакризи, що наразі залишаються непрогнозованими у часі.

Високою є ймовірність, що наслідками пригніченої під час пандемії та дії запроваджених карантинних

протиепідемічних заходів загальної активності стали обмеження не лише діяльності суб'єктів у легальному секторі економіки, а й можливостей розширювати тіньові операції. Водночас є гіпотеза, що звуження можливостей з використання традиційних каналів тінізації призвело до появи нових, які охоплюються існуючими методами оцінки рівня тіньової економіки лише частково.

ДИНАМІКА РІВНЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЗА ОКРЕМИМИ МЕТОДАМИ

Про неординарний характер коронакризи (із так званими секторальними особливостями, сформованими під час пандемії) свідчить й різноспрямована динаміка рівнів тіньової економіки, розрахованих з використанням різних методів.

Два з чотирьох методів, з використанням яких здійснюється оцінка рівня тіньової економіки, зафіксували збільшення рівня порівняно з січнем - березнем 2020 року:

- електричний метод – на 2 в.п. (до 28% від обсягу офіційного ВВП);
- монетарний метод – на 1 в.п. (до 31% від обсягу офіційного ВВП).

Два методи показали зменшення рівня тіньової економіки:

- метод «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги» – на 1 в.п. (до 22% від обсягу офіційного ВВП);
- метод збитковості підприємств – на 13 в.п. (до 25% від обсягу офіційного ВВП), що є об'єктивним наслідком, по-перше, покращення фінансового стану підприємств на тлі адаптування до перманентних умов карантинних обмежень та, як наслідок, поступового пожвавлення ділової активності; по-друге, дії унікального чинника коронакризи, проявом якого стало обмеження традиційних каналів тіньової діяльності.

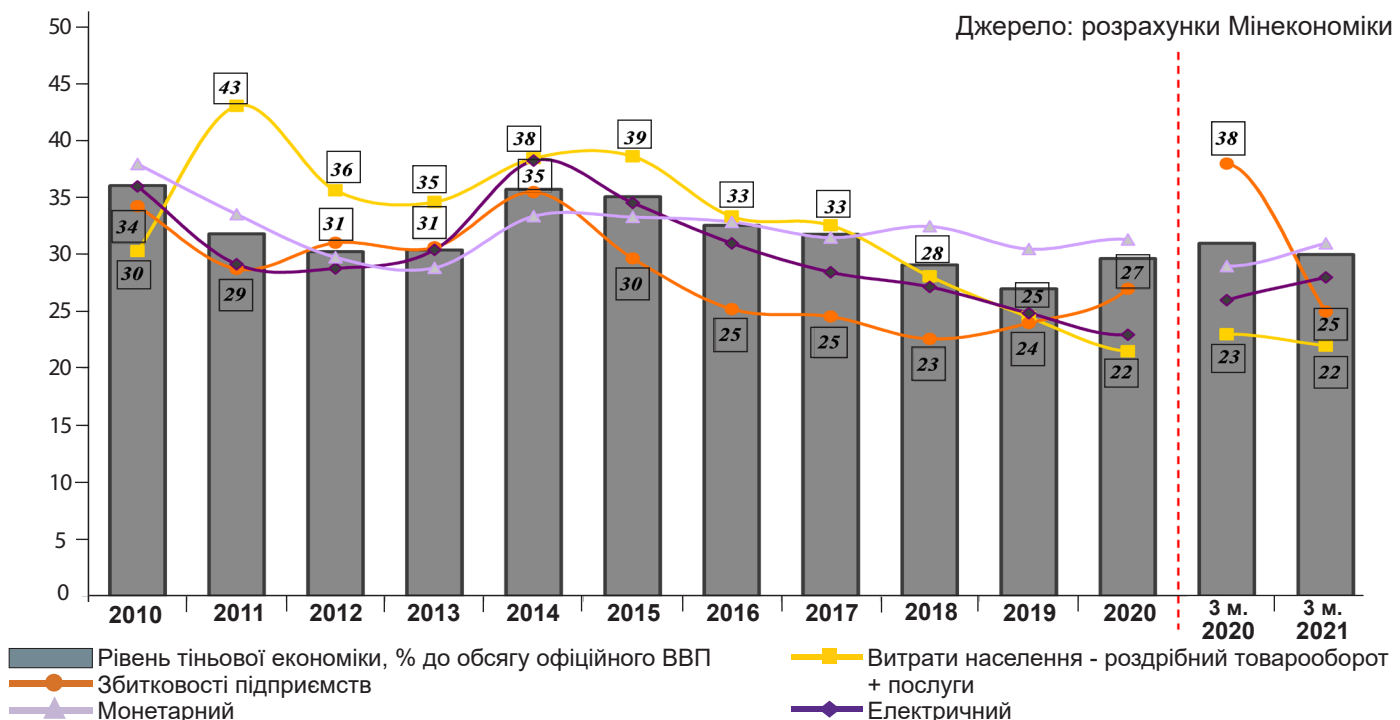

Рис. 2. Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами, % від обсягу офіційного ВВП

ДОВІДКОВО

кожен метод розрахунку рівня тіньової економіки охоплює певну сферу національної економіки (з відповідно різною часткою в ній нелегального сектору).

Лише інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що повною мірою характеризує таке явище, як тіньова економіка.

Рівень тіньової економіки за методом збитковості підприємств у січні - березні 2021 року становив

25%

від обсягу офіційного ВВП

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням методу збитковості підприємств, становив за підсумком січня - березня 2021 року 25% від обсягу офіційного ВВП, що на 13 в.п. менше за рівень у відповідному періоді 2020 року.

ДОВІДКОВО

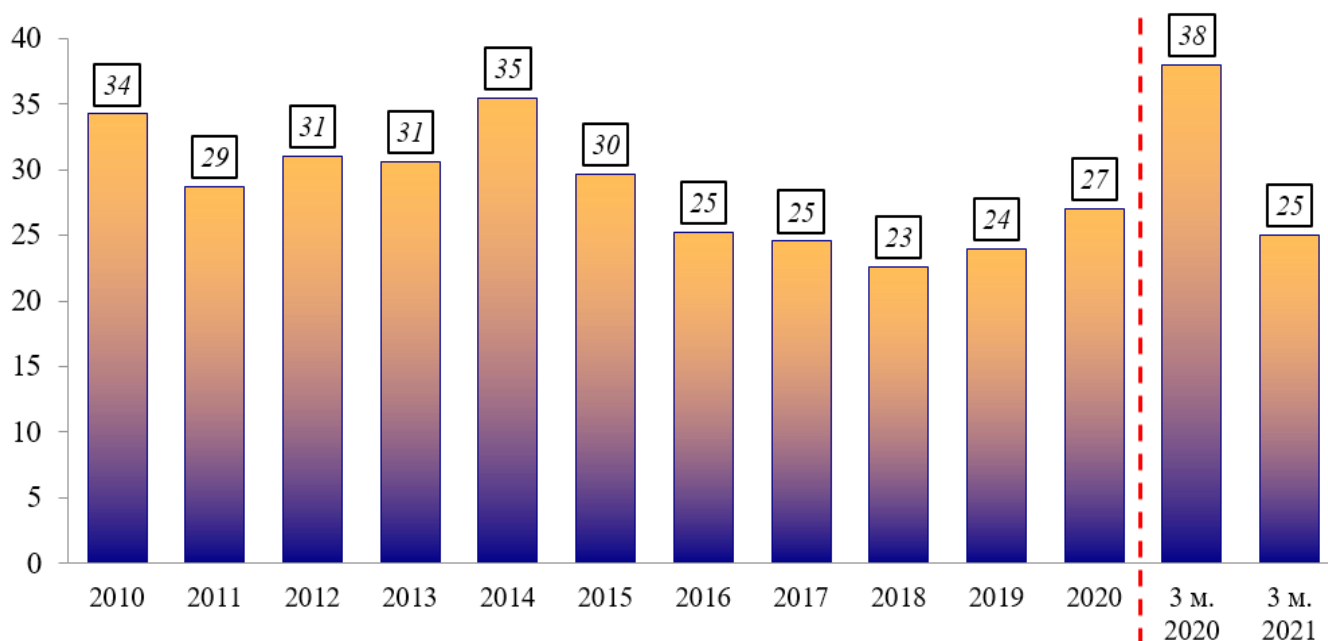
Відповідно до методологічних рекомендацій за методом збитковості підприємств умовами для формування тенденції до збільшення рівня тіньової економіки є зростання обсягу збитків (збільшення кількості збиткових підприємств) або скорочення обсягу прибутків суб'єктів господарювання (зменшення кількості прибуткових підприємств).

Зміну рівня тіньової економіки у видах економічної діяльності, розрахованого за методом збитковості підприємств, рекомендуємо розглядати лише як вектор зміни тенденцій тіньової економіки у короткостроковому періоді.

За цим методом зменшення рівня тіньової економіки відбулось в умовах покращення фінансових результатів діяльності підприємств (до оподаткування) на тлі адаптування бізнесу до функціонування в умовах перманентних карантинних обмежень (у тому числі, при запровадженні у березні 2021 року в низці регіонів України жорстких карантинних заходів). Позитивний вплив на очікування респондентів мала також реалізація Урядом заходів з підтримки населення і бізнесу з метою пом'якшення негативних наслідків пандемії COVID-19.

ДОВІДКОВО

за даними Держстату, фінансовий результат до оподаткування великих та середніх підприємств у січні - березні 2021 року становив 166,0 млрд. грн. прибутку (у січні - березні 2020 року - 4,9 млрд. грн. збитку). При цьому прибуток становив 218,6 млрд. грн. (збільшився на 9,4% порівняно із відповідним періодом 2020 року), а збитків допущено на суму 52,6 млрд. грн. (зменшились на 74,3% відповідно). Частка збиткових підприємств у звітному періоді становила 27,8% (у січні - березні 2020 року - 40,8%).

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Рис. 3. Динаміка рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств, % від обсягу офіційного ВВП

РІВЕНЬ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У ВИДАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА МЕТОДОМ ЗБИТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Тенденцію до зменшення рівня тіньової економіки показала більшість ВЕД на тлі скорочення обсягу збитків підприємств цих ВЕД за підсумком січня-березня 2021 року в умовах доволі швидкої адаптації підприємств до нових умов функціонування економіки та, як наслідок, поступового відновлення їх виробничої активності.

Найбільш суттєвим зменшення частки тіньового сектору було у ВЕД «Оптова та роздрібна торгівля» (на 11 в.п. до 23% від обсягу ВДВ у ВЕД), у переробній промисловості (на 10 в.п. до 30%), у добувній промисловості (на 9 в.п. до 38%) та у ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» (на 9 в.п. до 44% відповідно)¹.

Збільшення частки тіньової економіки показали ВЕД «Фінансова та страхова діяльність» (на 5 в.п. до 37% від обсягу ВДВ у ВЕД) та ВЕД «Сільське, лісове та рибне господарство» (на 3 в.п. до 29% відповідно)¹.

¹ Більш високий рівень тіньової економіки у ВЕД у січні - березні року порівняно з її рівнями у решті звітних періодів протягом року обумовлено впливом сезонного чинника.

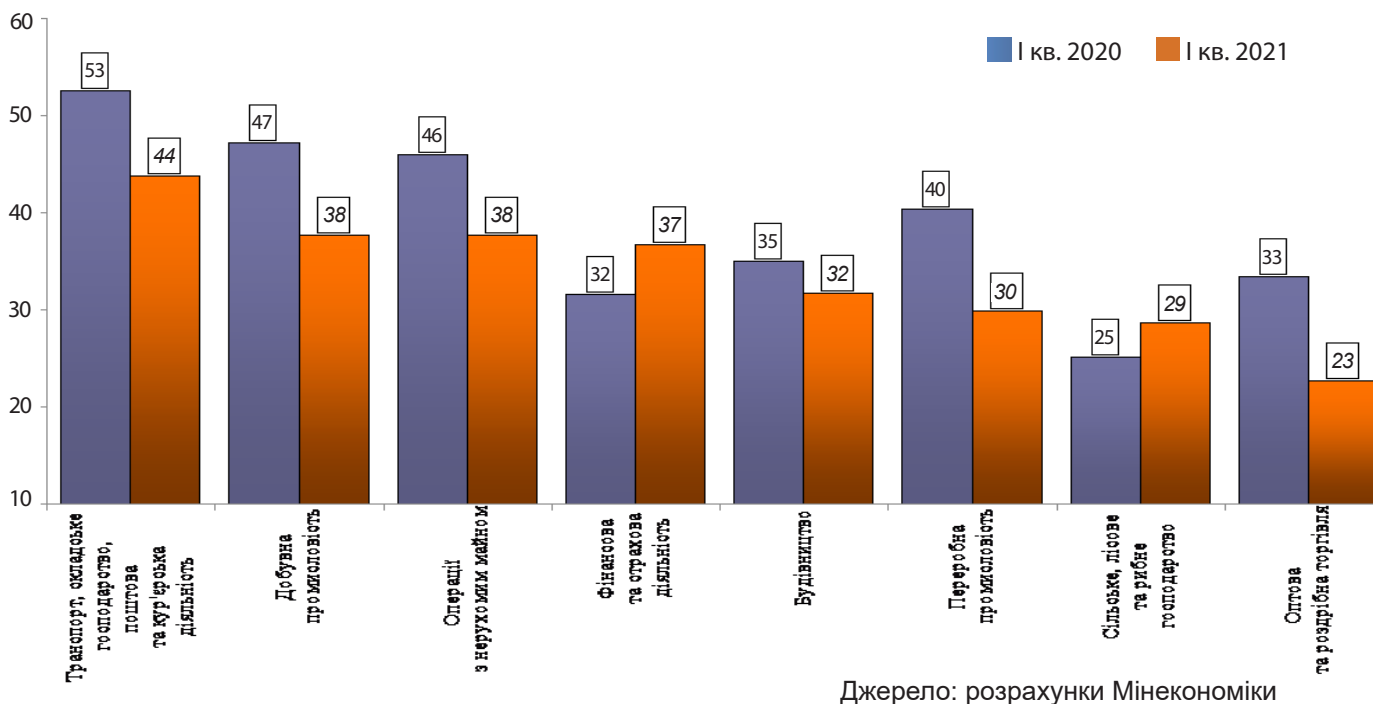

Рис. 4. Рівень тіньової економіки за видами економічної діяльності, % від обсягу офіційного ВДВ відповідного ВЕД

ВЕД «Оптова та роздрібна торгівля» був один з небагатьох, який завдяки своїй мобільності та гнучкості в складних умовах дії карантинних заходів пандемічного періоду мав стійкий тренд на зростання у 2020 році (із зміною пріоритетів в споживанні у бік харчових продуктів і товарів першої необхідності). У I кварталі 2021 року цей ВЕД продемонстрував позитивні результати діяльності в умовах продовження стимулювання споживчого попиту при зростанні реальної заробітної плати з урахуванням чергового підвищення мінімальної заробітної плати, а також перерахунку та індексації пенсій й фінансової підтримки з боку держави у вигляді виплати одноразових матеріальних допомог. Відповідно, зменшення тіньової економіки (на 11 в.п. до 23%¹) було об'єктивним в умовах суттєвого скорочення збитковості, задекларованого підприємствами ВЕД за підсумком I кварталу 2021 року (зважаючи на продемонстроване роздрібною торгівлею зростання у звітному періоді на рівні 7,5% до відповідного періоду 2020 року), рівень якого із високою вірогідністю можна вважати відповідним дійсності.

У переробній промисловості рівень тіньового сектору зменшився на 10 в.п. до 30%¹. Відповідно до методики розрахунку такий результат є віддзеркаленням скорочення обсягу

збитків підприємств ВЕД, яке, у свою чергу, було отримане завдяки поживавленню у звітному періоді виробничої активності підприємств галузі на тлі розширення внутрішнього попиту на їх продукцію з боку окремих видів будівництва, а також споживчого попиту (при збільшенні соціальних стандартів і матеріальної підтримки з боку держави бізнесу та населення). При цьому на результати діяльності підприємств галузі продовжували негативно впливати триваюча інвестиційна пауза та висока конкуренція з боку імпортних аналогів окремої промислової продукції.

ДОВІДКОВО

за даними Держстату, фінансовий результат до оподаткування великих та середніх підприємств переробної промисловості у січні-березні 2021 року становив 39,4 млрд. грн. прибутку (у січні-березні 2020 року – 61,4 млрд. грн. збитку). При цьому прибуток становив 48,4 млрд. грн. (збільшився на 203,5% порівняно із відповідним періодом 2020 року), а збиток – 9,0 млрд. грн. (зменшився на 88,4% відповідно).

За даними НБУ, індекс очікувань ділової активності промислових підприємств у березні 2021 року зріс до 52,3 (порівняно з 50,3 у лютому 2021 року; 48,6 у березні 2020 року). Респонденти поліпшили свої очікування як щодо обсягів виготовлення продукції, так і щодо обсягів нових замовлень на продукцію, у тому числі на експортні замовлення.

У добувній промисловості і розробленні кар'єрів частка тіншового сектору за підсумком січня-березня 2021 року зменшилась на 9 в.п. до 38%¹ від обсягу ВДВ галузі, що є наслідком скорочення обсягу збитків підприємств галузі (до 2,9 млрд. грн., що становить 23,5% від обсягу у січні-березні 2020 року), отриманого в умовах високого попиту на руди та розв'язання проблеми із постачанням вугілля. При цьому розвиток галузі продовжував стримуватись через виснаження наявних родовищ газу та нафти.

ДОВІДКОВО

ціни на залізну руду у березні 2021 року (р/р) продовжували збільшуватися високими темпами, що обумовлено значним попитом, передусім, на китайському ринку, де завдяки державному стимулюванню відновилися інфраструктурні проекти у сфері будівництва житла та доріг, які потребують великої кількості сталі. Відповідно, ціни на залізну руду у березні 2021 року (р/р) зросли у 1,9 раза (зростання у 1,9 раза у лютому 2021 року та «+» 2,9% у березні 2020 року).

Разом з тим, при зменшенні тіншової економіки у галузі її рівень залишається доволі високим – 38% від обсягу ВДВ ВЕД, що на тлі доволі високої рентабельності всієї діяльності підприємств у добувній промисловості (52,7% за підсумком січня-березня 2021 року) видається таким, що відповідає дійсності.

Зменшення рівня тіншового сектору у ВЕД «Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність» на 9 в.п. до 44%¹ від обсягу ВДВ також розрахунково зумовлено суттєвим скороченням збитковості галузі – у 7,1 раза до 5,7 млрд грн у січні-березні 2021 року, отриманих 46,0% підприємств галузі.

Позитивні фінансові результати (в обсязі 5,9 млрд. грн.) здебільшого є об'єктивним наслідком більш сприятливих умов діяльності підприємств ВЕД у звітному періоді:

- зменшення глибини падіння у пасажирському транспорті (на тлі низької статистичної бази порівняння у березні 2020 року (падіння на 52,6%), коли вперше були впровадженні жорсткі карантинні обмеження для стримування пандемії COVID-19 всередині країни);
- відновлення попиту на транспортні послуги вантажного транспорту з боку

окремих промислових підприємств (на тлі поживавлення економічної активності в країні та за її межами);

- відновлення попиту на транзитні послуги української ГТС з боку країн ЄС на тлі значного зниження запасів газу у власних підземних сховищах за зимовий період.

Як і у випадку із попереднім ВЕД, при зменшенні тіншової економіки у ВЕД її рівень залишається високим. Втім, в умовах проходження підприємствами галузі, починаючи з березня 2020 року, етапу пристосування до ведення діяльності в умовах перманентних обмежень та заборон, це є високовірогідним.

Два ВЕД показали збільшення частки тіншової економіки – ВЕД «Фінансова та страхова діяльність» та ВЕД «Сільське, лісове та рибне господарство».

У ВЕД «Фінансова та страхова діяльність» зафіксована тенденція до збільшення рівня тіншової економіки (на 5 в.п. до 37% від обсягу ВДВ у ВЕД¹), що стало наслідком зростання в 3,1 разів обсягу збитків, отриманих підприємствами ВЕД порівняно з відповідним періодом 2020 року (на суму 9,6 млрд. грн. у січні-березні 2021 року). На результатах діяльності банківського сектору негативно позначилися: від'ємний результат переоцінки вартості ОВДП; зниження ставок за основними операціями, що генерують процентний дохід банків. Зрештою, на тлі збереження доволі високого попиту на банківські послуги у звітному періоді фінансовий ринок функціонував переважно під впливом активності з боку нерезидентів. За таких умов, відповідно до методологічних положень, отримані тенденції до збільшення рівня тіншової економіки у зазначеному ВЕД здебільшого є суто математичним результатом.

Рівень частки тіншового сектору у ВЕД «Сільське, лісове та рибне господарство» збільшився на 3 в.п. до 29%¹ від обсягу ВДВ галузі. Відповідно до методологічних положень розрахунку збільшення тіншової економіки у ВЕД є віддзеркаленням зростання кількості збиткових підприємств порівняно з січнем-березнем 2020 року (на 8,6 в.п. до 50,0% від загальної кількості підприємств галузі у січні-березні 2021 року). У свою чергу, кількість збиткових підприємств зросла в умовах дії низки взаємопов'язаних чинників:

- зважаючи на сезонний характер виробництва у сільському господарстві, валова продукція у галузі з січня по травень року формується виключно за рахунок виробництва продукції тваринництва;
- отримання врожаю, нижчого за минулорічний, призвело до здорожчання кормової бази у тваринництві та відповідно збільшення витратності виробництва.

Покращення ситуації у ВЕД з другої половини березня 2021 року, сформоване в умовах зняття у другій половині березня обмежень щодо експорту продукції птахівництва, що діяли в окремих країнах-торгових партнерах з січня 2021 року (через спалахи пташиного грипу в окремих регіонах), а також зростання цін на свинину на зовнішніх ринках, дає підстави очікувати на зменшення «тіньової» частки у ВЕД у другому кварталі 2021 року.

Рівень тіньової економіки за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги» у січні - березні 2021 року становив

22%

Рівень тіньової економіки за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги» зменшився порівняно з січнем - березнем 2020 року на 1 в.п. (до 22% від обсягу офіційного ВВП). Тенденція до зменшення рівня тіньової економіки за цим методом сформулювалась в умовах:

- звуження можливостей придбання товарів у неорганізованому секторі торгівлі;

- зміни пріоритетів населення в споживанні під час пандемії на користь харчових продуктів і товарів першої необхідності;
- посилення ролі адміністративних чинників у стимулюванні споживчого попиту населення (суттєвого підвищення рівня мінімальної заробітної плати, перерахунку та індексації пенсій та матеріальної підтримки в умовах локдауну з боку держави бізнесу та населення).

ДОВІДКОВО

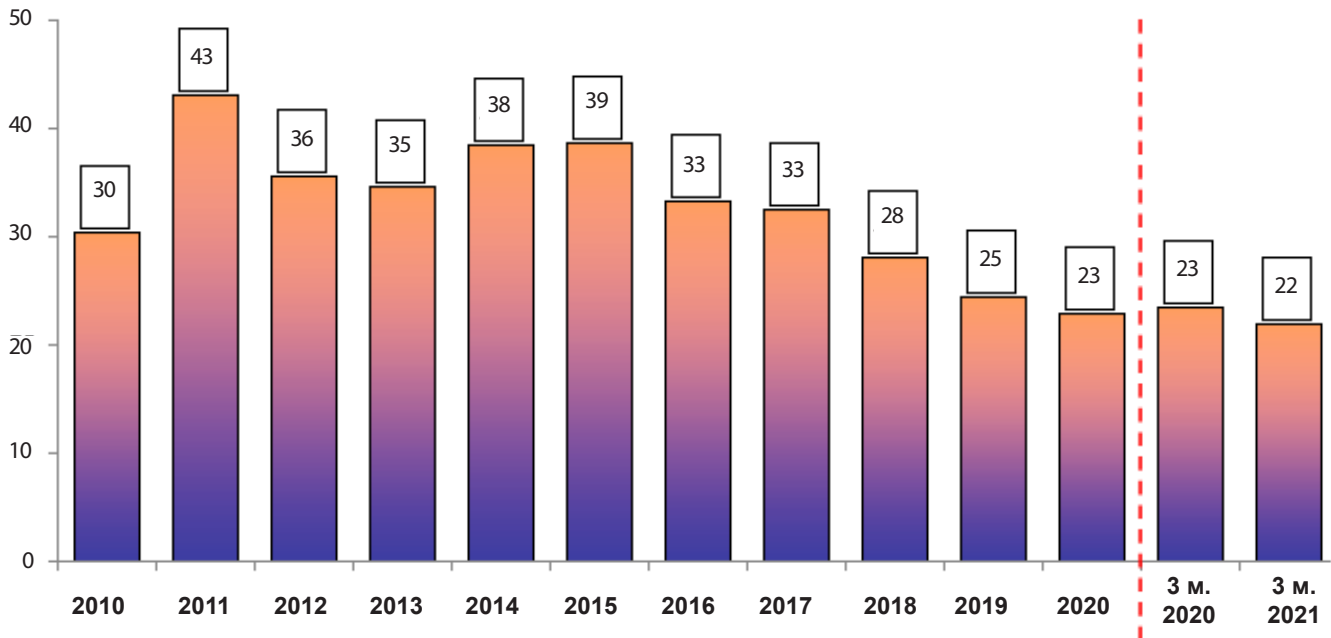
з 01.01.2021 мінімальна заробітна плата підвищилась на 20% до 6000 грн. проти 5000 грн. станом на 01.09.2020. У січні-березні 2021 року (п/п) відбулося збільшення номінальної середньомісячної заробітної плати на 16,6% до 12 835 грн. (мінімальна заробітна плата відповідно зросла на 27,0%), реальної – на 8,5%;

з 01.03.2021 майже 10 мільйонам громадян здійснено перерахунок та індексацію пенсій (зокрема, за віком, за вислугу років, з інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника).

Під час зимового локдауну понад 470 тисяч ФОП та найманих працівників отримали виплати в обсязі близько 4 млрд. гривень.

Тенденція до зменшення рівня тіньової економіки за цим методом підтверджується скороченням кількості неформально зайнятого населення віком 15-70 років – до 19,0% до загальної кількості зайнятого населення у цьому віці у січні-березні 2021 року порівняно з 20,6% у січні-березні 2020 року.

При цьому однією з гіпотез наразі є, що при переході на інтернет-купівлю товарів та послуг під час запроваджених карантинних обмежень неорганізовані точки торгівлі були заміщені «неорганізованими» інтернет-майданчиками, що не охоплюється в повній мірі існуючим порядком розрахунку рівня тіньової економіки за цим методом.

Джерело: розрахунки Мінекономіки

Рис. 5. Динаміка рівня тіньової економіки за методом «витрати населення - роздрібний товарооборот і послуги», % від обсягу офіційного ВВП

Рівень тіньової економіки за електричним методом у січні - березні 2021 року становив

28%

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням електричного методу, збільшився порівняно з січнем - березнем 2020 року на 2 в.п. і склав 28% від обсягу офіційного ВВП. Відповідно до методології розрахунку тенденція до зменшення рівня тіньової економіки за цим методом засвідчується:

- або збільшенням обсягу внутрішнього споживання електроенергії (за вирахуванням споживання на комунально-побутові потреби) більшими темпами, ніж обсягу реального ВВП;
- або падінням обсягу внутрішнього споживання електроенергії (за вирахуванням споживання на ком.-побут. потреби) меншими темпами, ніж обсягу реального ВВП;
- або, як це мало місце за підсумком січня - березня 2021 року, збільшенням обсягу внутрішнього споживання електроенергії (на 0,5% порівняно з відповідним періодом 2020 року) при скороченні ВВП (на 2,2% відповідно).

За цим методом тенденція до збільшення рівня тіньової економіки сформувалась на тлі підвищення у звітному періоді попиту на енергетичні ресурси, сформованого в умовах відновлення економічної активності реальним сектором економіки (зокрема, енергоємними галузями, насамперед, металургією та машинобудуванням у березні 2021 року) та більш прохолодних погодних умов.

ДОВІДКОВО

індекс промислової продукції у машинобудуванні у березні 2021 року (р/р) становив «плюс» 7,6%, індекс промислової продукції у металургії, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування – 5,2% (завдяки сприятливій кон'юктурі на зовнішніх ринках чорних металів та залізних руд).

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

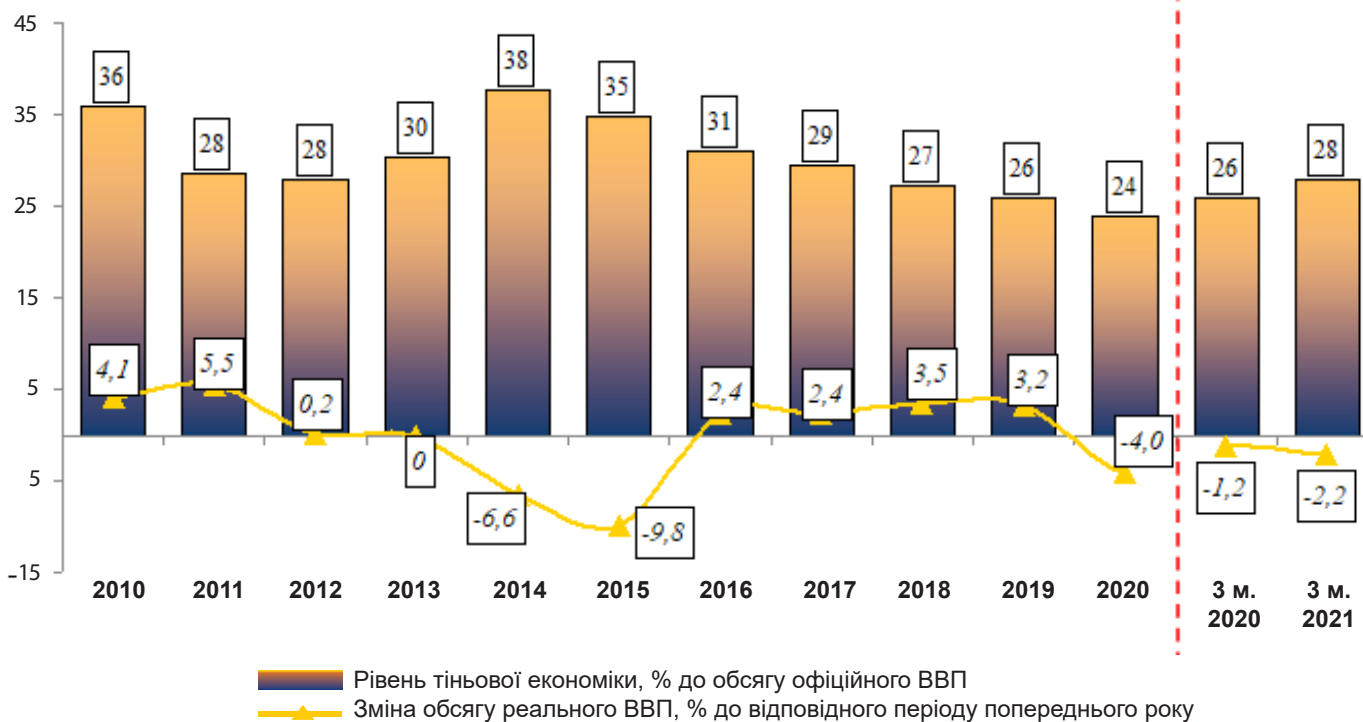

Рис. 6. Рівень тіньової економіки за електричним методом, % від обсягу офіційного ВВП

Рівень тіньової економіки, розрахований за монетарним методом, у січні - березні 2021 року становив

31%

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням монетарного методу, збільшився порівняно з відповідним періодом 2020 року на 2 в.п. і становив 31% від обсягу офіційного ВВП. Формування тенденції до збільшення тіньової економіки за цим методом розпочалось у 2020 році в умовах дії різноспрямованих чинників, вплив яких зберігався і у звітному періоді:

↑ ПОЗИТИВНИХ:

- розширення з 17.01.2021 можливості як для бізнесу, так і широких верств населення щодо операцій із хеджування валютних ризиків, зокрема на умовах «форвард» та «своп»;
- підвищення з 05.02.2021 річного е-ліміту до 200 тис. євро на закордонні інвестиції населення, розміщення коштів на іноземних рахунках, переказ коштів за договором страхування життя та надання позики нерезидентам;
- підтримання НБУ програм Уряду, зокрема «Доступні кредити 5–7–9 %».

ДОВІДКОВО

за даними Мінфіну станом на 12.04.2021 від моменту старту Програми «Доступні кредити 5-7-9 %» уповноважені банки видали 13104 кредити на загальну суму 32 млрд. грн. З них 14,5 млрд. грн. видані в якості рефінансування попередньо отриманих позик, 4,8 млрд. грн. підприємці отримали на інвестиційні цілі та 12,7 млрд. грн. в якості антикризових кредитів.

Фонд розвитку підприємництва уклав угоди про співробітництво з 29 банками.

↓ НЕГАТИВНИХ:

- поступового здорожчання з березня 2021 року фінансування для бізнесу й населення на тлі підвищення НБУ облікової ставки з 6% річних (діяла з 12.06.2020) до 6,5% річних з 05.03.2021, рішення про яке прийнято НБУ з метою поступового повернення інфляції до цілі в умовах відновлення як світової, так і вітчизняної економіки. Як наслідок, протягом березня вартість кредитів в національній валюті дещо зросла як для бізнесу, так і для населення;
- подальшого скорочення кредитування економіки в умовах невизначеності;

ДОВІДКОВО

обсяг кредитування у березні 2021 року (у річному вимірі) скоротився:

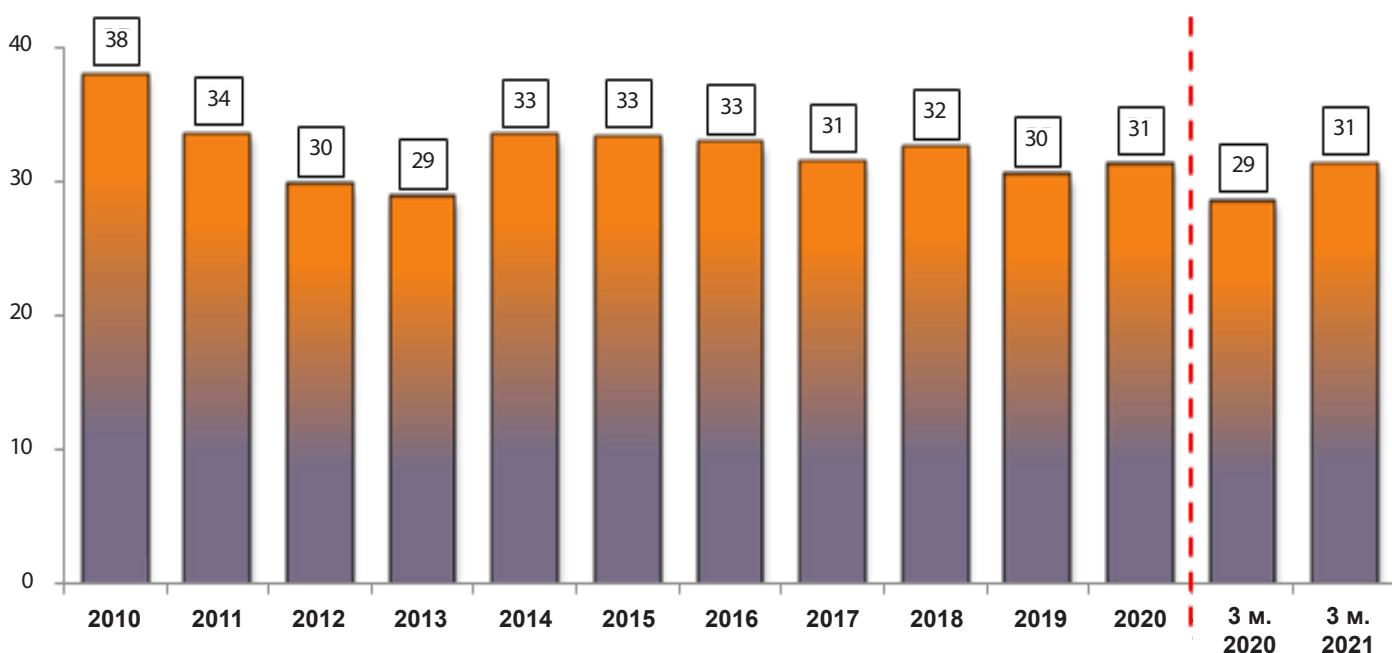
корпоративного сектору - на 10 % (або 76,6 млрд. грн.);

домогосподарств - на 5,6% (або 12,1 млрд. грн.).

- звуження міжбанківського валютного ринку на тлі мінімізації суб'єктами господарювання діяльності, спричиненої невизначеністю через тривалі карантинні обмеження. Врешті фінансовий ринок функціонував переважно під впливом активності з боку нерезидентів, які нарощували свою присутність і сформували загальний тренд розвитку ринку.

ДОВІДКОВО

упродовж I кварталу 2021 року обсяг ОВДП, що знаходиться у власності нерезидентів, за сумою основного боргу, зріс на 18,3 млрд грн (за березень – на 1,3 млрд. грн.), що в 5 разів перевищує приріст обсягу ОВДП у власності нерезидентів за I квартал 2020 року.

Джерело: розрахунки Мінекономіки

Рис. 7. Рівень тіньової економіки за монетарним методом, % від обсягу офіційного ВВП

При цьому на тлі об'єктивного збільшення відсотку безготівкових розрахунків в умовах пандемії, яке, у свою чергу, стримувало зростання готівкового обігу, темпи розширення останнього, тим не менш, лишались значними - 31,7% у річному обчисленні у березні 2021 року. Відповідно, можна піддати сумніву загалом незначне зростання рівня тіньової економіки за монетарним методом. Наразі існує гіпотеза, що за нових моделей поведінки населення могли сформуватися нетрадиційні безготівкові канали тінізації, які наразі не охоплюються повною мірою цим методом розрахунку.

ВИСНОВКИ

Зменшення рівня тіньової економіки у січні-березні 2021 року, насамперед, є наслідком адаптування суб'єктів економічної діяльності до перманентних умов карантинних обмежень, а також часткової зміни моделей споживчої поведінки населення під час коронакризи.

Результатом сукупної дії специфічних чинників коронакризи стали, у тому числі:

- зменшення інтенсивності тінізації доходів на тлі пригніченої загальної активності економічних агентів з неекономічних причин;
- виникнення нових каналів тінізації при звуженні традиційних каналів, які наразі не охоплюються повною мірою окремими існуючими методами обрахунку.

Зазначені процеси засвідчують постійну зміну проявів тінізації, а відтак, необхідність постійного удосконалення як методів обрахунку, так і методів виявлення і подолання цього явища.

ЧИННИКИ, ЩО СТРИМУЮТЬ ПРОЦЕСИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Слід водночас зазначити, що тенденція до зростання тінізації економіки формується, у першу чергу, через несприятливий інвестиційний та бізнес-клімат в країні. Натомість, позитивні очікування щодо

умов ділової активності, а також щодо результатів запроваджуваних Урядом реформ стимулюють населення та суб'єктів господарювання до розширення діяльності у легальному секторі. При цьому сприятливі умови та належне інституційне середовище неможливо створити доти, доки не будуть подолані системні чинники, що стримують процеси детінізації економіки в Україні.

Основними серед них є:

- **НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ;**

ДОВІДКОВО

експерти рейтингу економічної свободи (Economic Freedom Index 2021), що формується Heritage Foundation, визнали рівень захисту прав власності в Україні недостатньо ефективним, оцінивши його на рівні 48,5 балів (за 100 можливих) із незнаним покращенням ситуації – на 1,0 балів порівняно з попереднім рейтингом.

- **НЕДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ;**

ДОВІДКОВО

згідно з Міжнародним індексом прав власності (International Property Rights Index) 2020, в Україні, незважаючи на відносно високий рівень захисту патентів (40 місце у світі), незадовільними є сприйняття захисту інтелектуальної власності (107 місце) та рівень піратства (89 місце).

- **НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ЛІКВІДНОСТІ ФОНДОВОГО РИНКУ, ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕТОРІВ ПОРЯД ІЗ НЕДОСТАТНЬОЮ СПРОМОЖНІСТЮ РЕГУЛЯТОРА ПРОТИДІЯТИ ЗЛОВЖИВАННЯМ НА РИНКУ;**

ДОВІДКОВО

загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих НКЦПФР у січні-березні 2021 року, становив 12,73 млрд. грн., що менше на 5,19 млн. грн. порівняно з відповідним періодом 2020 року (17,92 млрд. грн.).

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом зазначеного періоду зафіксовано з ОВДП – 115,98 млрд. грн. (99,13% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі протягом січня-березня поточного року).

На біржовому ринку протягом січня-березня 2021 року спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами на двох фондових біржах «Перспектива» та «ПФТС», що становило 99% вартості біржових контрактів.

Український фондовий індекс ПФТС за березень зменшився на 0,8 % до 517,11 пункту станом на 31.03.2021. Активність інвесторів на ринку акцій залишалася незначною, про що свідчить здійснення ними поодиноких угод з індексоутворюючими акціями.

З початку 2021 року індекс ПФТС збільшився на 3,5%.

- **НЕДОСКОНАЛІСТЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ (ОСНОВНИМИ ВАДАМИ ЯКОЇ ЕКСПЕРТИ ВИЗНАЧАЮТЬ НЕДОСТАТНЮ ЕФЕКТИВНІСТЬ ГЛОК СУДОВОЇ СИСТЕМИ), ЯК НАСЛІДОК, НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ДОВІРИ СУСПІЛЬСТВА ТА ІНВЕТОРІВ ДО НЕЇ;**

ДОВІДКОВО

за результатами рейтингу економічної свободи (Economic Freedom Index 2021) експерти зробили висновок про необхідність реформування судової системи з метою поліпшення її ефективності та оцінили її поточний стан на рівні 41,1 балів (зі 100 можливих) із погіршенням позиції України на 1,1 балів порівняно з попереднім рейтингом.

- **ВИСОКИЙ РІВЕНЬ КОРУПЦІЇ В КРАЇНІ;**

ДОВІДКОВО

експерти рейтингу «Індекс сприйняття корупції 2020» оцінили рівень корупції в Україні у 33 бали, що на 3 бали більше, ніж у рейтингу 2019 року (за шкалою від 0 до 100, де 0 означає найвищий рівень корупції відповідно до сприйняття респондентів, а 100 – найнижчий), що відповідає 117 місцю серед 180 країн, які увійшли до рейтингу (126 місце серед 180 країн у рейтингу 2019 року). За висновками експертів рейтингу, в Україні гальмується імплементація повноцінної судової реформи. Упродовж 2020 року спостерігався постійний тиск на антикорупційні інституції. Наприкінці 2020 року країна опинилась у кризі конституційного правосуддя, що супроводжувалася неспроможністю керівництва держави подолати її цілком. Спостерігалися також спроби порушити й нівелювати антикорупційні досягнення у сфері публічних закупівель (шляхом запровадження локалізації в публічних закупівлях, що суперечить міжнародним зобов'язанням України). За висновками експертів, якщо вже зараз не зупинити окреслені тенденції, наступного року в Індексі сприйняття корупції позиція України може значно погіршитись.

- **НАЯВНІСТЬ ТЕРИТОРІЙ, НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ УРЯДУ, УТВОРЕНИХ У ХОДІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА ТЕРИТОРІЇ КРАЇНИ, ТА, ЯК НАСЛІДОК, ЗРОСТАННЯ «ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ» ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ СХЕМ КОНТРАБАНДИ ТОВАРАМИ.**

МІНІСТЕРСТВО
ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ

Контактна інформація:

Департамент стратегічного планування
та макроекономічного прогнозування
Міністерства економіки України

Відділ з питань економічної безпеки,
детінізації економіки та статистики

Електронна адреса: dubrovina@me.gov.ua
Контактний телефон: (044) 200 4434